

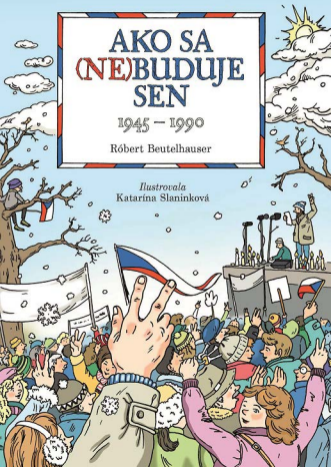
NAŠE HRÔZYPLNÉ DEJINY

AKO SA
(NE)BUDUJE
SEN

1945 – 1990

Róbert Beutelhauser

Ilustrovala
Katarína Slaninková



AKO SA
(NE)BUDUJE
SEN

1945 – 1990

NAŠE HRÔZYPLNÉ DEJINY

AKO SA
(NE)BUDUJE
SEN

1945 – 1990

Róbert Beutelhauser

Ilustrovala

Katarína Slaninková

sloart

Projekt podporil z verejných zdrojov

u. fond
na podporu
umenia

Text © Róbert Beutelhauser 2024

Illustrations © Katarína Slaninková 2024

Slovak edition © Vydavateľstvo SLOVART, spol. s r. o., Bratislava 2024

Všetky práva vyhradené. Žiadna časť tejto knihy sa nesmie reprodukovať ani šíriť v nijakej forme ani nijakými prostriedkami, či už elektronickými, alebo mechanickými, vo forme fotokópií či nahrávok, respektíve prostredníctvom súčasného alebo budúceho informačného systému a podobne bez predchádzajúceho písomného súhlasu vydavateľa.

ISBN 978-80-556-6097-4

OBSAH

Úvod	7
Rozpačitý mier	10
Časová os plná nádejí a sklamaní	15
Obnovenie ČSR	20
Ako sa buduje sen	35
„Vítazný“ február	48
Vitajte v ťažkých časoch	55
Znárodňovanie alebo Keď kradne štát	58
Plán splnený na 130 percent	67
V tieni Stalina	75
Parlament, vláda a súdy podľa komunistov	79
Hlavne píšite pravdivo	82
Život v socializme alebo dávkované šťastie	84
Otrasné 50. roky	92
Nádejné 60. roky	105

Pražská jar	114
Ráno, ktorým sa začala noc	118
Totálne totalitný test	125
Nenormálne 70. roky	135
Pražská jeseň	138
Vitajte v ťažkých časoch	145
Postav si dom a drž h...	149
Ako sa (ne)búriť	152
Zapíš si za uši...	155
Prelomové 80. roky	164
S listím padli komunisti	168
Aké to bolo?	183
Záver	194

ÚVOD

Pri každom odovzdávaní vysvedčenia hrám so žiactvom zvláštnu hru. Tí a tie, ktorých výsledky nestoja za veľa, ma presviedčajú, že sa polepšia a ďalšie vysvedčenie bude oveľa, oveľa lepšie. S niektorými z nich aj uzavriem stávkku, o ktorej si myslia, že ju nemôžu prehrať. Veď stačí tak málo – naučiť sa na písomku, napísať si úlohu, prihlásiť sa... Lenže ja viem, že sa smelo môžem stavať o čokoľvek – výhra bude moja. Pravda je taká, že väčšine žiakov a žiačok ušľachtilé úmysly zlepšiť sa vydržia do prvej písomky. Zlepšovanie totiž nie je také jednoduché.

Keď sa v roku 1945 skončila vojna, celý svet bol presvedčený, že ľudstvo sa toho za šesť vojnových



rokov veľa naučilo a nastáva obdobie, keď sa štáty budú rešpektovať, politici budú konflikty riešiť dohodami a ľudia budú k sebe lepší. Aká bola realita? Vojaci sa ešte ani nestačili vrátiť domov a už politici rozdelili svet na dva tábory – socialistický a kapitalistický, medzi ktorými sa začala takzvaná *studená vojna*. Vojna síce bez bojových frontov, no plná nenávisti, hrozieb a strachu... Môžeme teda smelo konštatovať, že tak ako nevedia byť lepší žiaci a žiačky, tak sa nevedia poučiť ani dospeláci, ktorí určujú, aký bude svet.

A pretože súčasťou sveta je i Slovensko, v tejto časti Našich hrôzyplných dejín sa dozvieš, aké dôležité udalosti sa odohrali na našom území v druhej polovici 20. storočia, i to, ako sa skončil jeden sen. Sen o lepšej, spravodlivejšej spoločnosti, v ktorej sú si všetci rovní.

Tento diel je špeciálny z viacerých dôvodov, a to preto, že sa ním dostávame na koniec našej prechádzky dejinami, ďalej preto, že budem písať o udalostiach, ktoré nepoznám len z čítania alebo dokumentárnych filmov, ale na vlastnej koži ich zažili moji rodičia a zažil som ich aj ja, podobne ako tvoji rodičia a starí rodičia. Preto buď v strehu a všetko, o čom budeš čítať, si u nich overuj, pýtaj sa učiteliek, trénerov, kuchárov... Len tak spoznáš naozajstnú históriu. Ak tých otázok položíš veľa, tak možno zistíš i to, že s každou historickou udalosťou sa spája niekoľko zaručene pravdivých verzií o tom, ako prebiehala a aké boli jej dôsledky. A hoci sa ti niektoré verzie budú zdať logické ako násobilka, pochybuj a overuj si ich, možno to bude začiatok tvojej vedeckej kariéry.



MUSÍM SA SCHOVAŤ, ZAS IDE PEŤKO
S TÝM SVOJÍM ZÁPISNÍKOM.



VŠAK TY SI CHCEL, ABY SPOZNAL HISTÓRIU...



ÁNO, ALE NIE TAK,
ŽE SA MA BUDE
NA VŠETKO PÝTAŤ...

ROZPAČITÝ MIER

Neviem ako ty, ale ja nemám rád hádky. A ešte viac ako hádky neznášam obdobie po hádke. Vtedy nikdy neviem, čo mám a či vôbec niečo mám povedať, či sa mám k sporu vracieť, ako sa mám tváriť – všetky tieto neprijemnosti, ktoré hádku sprevádzajú, ma neuveriteľne unavujú. No ale čo je hádka v porovnaní s vojnou? Pri vojne totiž nejde o jednotlivcov, ale o celé národy, štáty, o milióny ľudí, v ktorých vojna vyvolala oprávnený pocit krivdy, hnev, nenávisť a mnoho iných negatívnych pocitov. Preto je nastolovanie mieru veľmi citlivé obdobie, v ktorom je dôležité, aby nezvíťazila túžba po pomste. Inak to môže dopadnúť tak ako po prvej svetovej vojne, keď mierové podmienky nadiktované Nemecku boli nerealizovateľné, v krajine narastal pocit krivdy a ten sa spolu s biedou stal živnou pôdou pre Hitlera a jeho kumpánov. No a ako sa to skončilo, to vie každý.



Koniec druhej svetovej vojny v obnovenom Československu postavil politikov pred viacero komplikovaných úloh, ktoré bolo nevyhnutné vyriešiť, aby znovuzjednotená republika mohla normálne fungovať. Aby bolo jasné, o čom je reč, musíme si spomenúť na tieto tri momenty československých dejín, ktoré mali bezprostredný vplyv na naše povojnové dianie.

Spomínaš si na:

- schôdzku, na ktorej o nás bez nás štyri európske mocnosti rozhodli, že sa musíme vzdať časti svojho územia, schôdzku, na ktorej naši spojenci porušili všetky dohody a ešte sa tvárili, že zachránili mier?
- deň, keď si Hitler povedal, že v strednej Európe nechce Československo a Slovákom „zariadiť“ vznik samostatného štátu?
- na posledný rok vojny, keď sa aj na našom území začali odohrávať tuhé boje?

Verím, že tieto otázky ťa nezaskočili a ty vieš, že *Mníchovská dohoda* zo septembra 1938 a okolnosti, ktoré jej predchádzali, boli prvým zlomovým okamihom, s ktorým sa museli naši politici pasovať. Tým druhým bola existencia vojnového Slovenského štátu a podoba jeho politiky. Posledným, politicky najmenej chúlостivým momentom, boli vojnové straty, teda straty na životoch či hospodárske straty. (Uvedomujem si, že predchádzajúca veta znie kruto, ale zničené mestá, továrne, cesty a mŕtvi príbuzní neboli pre obnovený štát takým problémom ako problémy politické.)

Napokon, pozri sa na nasledujúce obrázky, ktoré naznačujú, čo všetko bolo nutné bezprostredne po vojne vyriešiť.

AK SA MI TOTO PODARÍ POSKLADAŤ, BUDEM PÁPEŽ.

HLAVNE ABY SA TO
PRI PRVEJ PRÍLEŽITOSTI
NEROZPADLO.



KONEČNE JE TÁ HARABURDA DOLE, TEŠÍM
SA NA NOVÝ, MODERNÝ MOST.



LENŽE PO TEJ
HARABURDE SOM CHODILA
K MÄSIAROVÍ...

NEVADÍ, BUDEME VEGETARIÁNI.



ALE ČO BUDE
S NĚMCAMI?

NEBOJ, VEĎ NIEČO
VYMYSLÍME.

TO JE ŽIVOT, VČERA PREZIDENT, DNES
VÄZEŇ A ZAJTRA?



Už chápeš, aké komplikované časy po vojne nastali? Ak nie, skús sa zamyslieť nad tým, či je jednoduchšie obnoviť zničenú krajinu alebo zjednotiť obyvateľov rozpadnutého štátu, či treba potrestať Nemcov žijúcich v ČSR rovnako ako politikov spolupracujúcich s nacistami alebo či Sovietsky zväz ako náš osloboditeľ má právo zasahovať do nášho politického diania. Aby som ťa dlho netrápil, pozri sa na časovú os a pustíme sa do rozprávania o tom, prečo mier, ktorý nastal po skončení vojny, má prívlastok rozpačitý.

ČASOVÁ OS PLNÁ NÁDEJÍ A SKLAMANÍ

5. apríl 1945

Košický vládný program

8. máj 1945

koniec druhej svetovej vojny

jún 1946

parlamentné voľby

DS: ČESTNÝ BOJ UKÁŽE, KOMU ĽUDIA VERIA.

ČSL: VOLIČ JE ROZHODUJÚCI.

VOĽBY



ČSNS: NECH ŽIJÚ SLOBODNÉ VOĽBY!

KSC: VEĎ UVIDÍTE, AKO SA VYHRÁVA!

20. február 1948

demisia 12 nekomunistických poslancov

25. február 1948

komunisti sa ujímajú moci



marec 1948

začiatok znárodňovania

9. máj 1948

prijatá nová ústava – nastolenie ľudovej demokracie



1949 - 1952

obdobie najväčších politických procesov

jar 1953

smrť Stalina a Gottwalda

1956

XX. zjazd sovietskych komunistov - odsúdenie Stalinovho kultu



1960

nová ústava - zmena názvu štátu na Československá socialistická republika

január 1968

na čele KSČ Alexander Dubček

21. august 1968

vpád vojsk Varšavskej zmluvy



apríl 1969

Husák na čele KSČ – normalizácia

1977

vznik Charty 77

17. november 1989

nežná revolúcia



OBNOVENIE ČSR

Ešte počas vojny v decembri 1943 podpísali predstavitelia slovenského odboja Vianočnú dohodu, v ktorej sa okrem iného vyslovili za obnovenie Československa. Po porážke Nemecka, ktorá znamenala aj koniec jeho chránenca – Slovenskej republiky, už obnoveniu Československa nestálo nič v ceste. Keby to bolo v politike také jednoduché ako v škole, politici by si spomenuli, kde v roku 1938 skončili, a obnovili by republiku s funkčnou parlamentnou demokraciou. Lenže Československo v roku 1945 bolo úplne iné ako Československo pred Mníchovom, a to aj na prvý pohľad.



Vidíš, v čom sa tieto dve mapy Československa líšia? Nie? Sústreď sa na východnú hranicu. Už vidíš? Veru áno, po roku 1945 sme prišli o Podkarpatskú Rus, ktorú si k sebe pripojil Sovietsky zväz a premenoval ju na Zakarpatskú Ukrajinu. Prečo sa to stalo, to je už iná strašná história...

Zásadnejšie ako geografické zmeny boli premeny na politickej mape. Z nej boli vyradené strany, ktoré prispeli k rozbitiu ČSR alebo spolupracovali s režimom Slovenského štátu. Na Slovensku bola zakázaná najsilnejšia predvojnová strana. Pamätáš si, ktorá to bola? Pomôžem ti, bola to strana, na ktorej čele bol prezident Tiso... Stále nič? Tu je druhá indícia: bola to autonomistická strana slovenských katolíkov. Áno, bola